

Григорій Шарпак – лауреат Нобелівської премії

Прочитала в районній газеті статтю Антоніни Корень «Невшанований геній» від 2 серпня 2012 року й хочу підтримати автора. Ми й справді повинні гідно вшановувати людей, які зробили значний внесок у розвиток науки. Дозволю собі дещо доповнити статтю фактами, які відшукала, готуючи матеріал про нашого славного земляка на конференцію, присвячену 1000-літтю Дубровиці.

Люди - це гордість кожної держави. Своєю самовідданою працею, розумом вони створюють машини, будують фабрики й заводи, вирощують хліб, вкладають свої сили й здібності у розвиток науки, освіти, культури. Так сталося, що Україна не має своїх Нобелівських лауреатів. Але є наші земляки, які отримали ці нагороди. Це - вчені, письменники, які народились і яких виховали в Україні, але одержали премії як громадяни інших держав. Батьківщина народжувала геніїв, але не давала їм можливості розвиватися. Життя змусило їх їхати в чужі краї шукати кращої долі, бо в умовах бездержавності було важко чогось досягти в Україні. Тиск чинила система Російської імперії, окупаційної Польщі. Навіть уже в складі Радянського Союзу, де задекларували рівний розвиток усіх націй,-щоб досягти певних вершин, потрібно було їхати до Москви. Через це талановиті науковці покидали Україну бо не мали перспективи розвитку. Кращі з кращих знаходили притулок у США, Франції, Росії, Ізраїлі й інших країнах. Своєю інтелектуальною-працею вони примножували багатства цих держав.

Україна - батьківщина шести Нобелівських лауреатів. За роботу вони отримали найвищу нагороду в різних країнах світу. Міжнародна Нобелівська премія присуджується щорічно з 1901 року за рахунок процентів на капітал заповіданий для цієї мети Альфредом Нобелем. Нею нагороджують за відкриття в галузі хімії, фізики, математики, медицини тощо. Її дають не за працю всього життя, а за відкриття в галузі науки, дослідження, видатний твір, миротворчу діяльність. Необхідно рахувати вихідців із України - лауреатів Нобелівської премії.

Ілля Мечніков - видатний Нобелівську премію отримав із фізіології та медицини у 1908 році. Народився на Харківщині.

Зельман Вахеман - американський мікробіолог. Лауреат Нобелівської премії з фізіології та медицини. У 1952 році винайшов стрептоміцин - ефективний антибіотик при лікуванні туберкульозу легенів. Народився в місті Прилуки на Чернігівщині.

Шауель Йосиф Аргон ізраїльській письменник. За романи «Нічний гість», «Весільний балдахін» у 1966 році отримав Нобелівську премію. Уродженець міста Бучач на Тернопільщині.

Роалд Гофман - американський хімік. Нобелівську премію отримав у 1981 році за розробки хімічних реакцій. Народився на Львівщині.

Саймон Сміт Кузнецьк - американський економіст. Нобелівську премію у 1971 році отримав за обґрунтоване тлумачення економічного росту. Народився в Харкові.

Григорій Шарпак (за деякими даними Георгій Харпак) з'явився на світ 1 серпня 1924 року в древньому княжому місті Дубровиця Рівненської області. Мешкав у Сарнах до 1932 року. До 1939-го Дубровиця була в складі Сарненського повіту.

Родина Шарпаків єврейського походження. Три чверті населення в Сарнах були євреями. Вони розмовляли на ідиші, але добре знали й російську мову. Приналежність до єврейського народу нарікала на великі труднощі в житті. Ще в місті були поляки, українці, білоруси, а також дислокувався восьмитисячний польський гарнізон. Хоча сім'я жила в Сарнах, народжувати свого первістка мама поїхала в Дубровицю, де, як надіялися батьки Шарпака, клеймо єврейства буде менш помітним.

Мати Григорія Хане Шапіро жила й навчалася в Олевську. Висока й струнка юнка з гострим розумом і рішучим характером, смуглявий обличчям, довгим чорним волоссям і такого ж кольору очима привернула увагу Мотеле Шарпака. Їй було 18 коли вони одружилися. Вона дуже любила читати російських класиків Толстого, Пушкіна, а також

слухати музику. Свої любов до книги та гостроту розуму передала синові Григорію (Гершелє, Гершку), який був дуже прив'язаний до неї. Жінка вселяла віру в здібності, і це йому допомогло в подальшому житті, навчанні, відкриттях, наукових роботах.

Батько Григорія Мотеле Шарпак мав більш спокійний характер, був переконаним сіоністом на противагу своїй дружині. В сім'ї завжди панували любов, злагода й взаємоповага.

Родина Шарпаків жила в Сарнах із часів заснування міста. Вони тримали мануфактурну лавку на одній із головних вулиць - Веселій (тепер Зої Космодем'янської). Як згадував сам Григорій, цю вулицю назвали Веселою тому, що там його дядько Шарпак смішив жителів безперевними життєрадісними історіями.

Мабуть, від нього успадкував Григорій цю рису; бо, як пише в передмові до автобіографічної книги про Григорія Шарпака Домінік Содинос, це був чоловік досить скромний, сором язливий, не любив про себе нічого розказувати, але завжди кидав жартами або розповідав одну зі своїх нескінченних історій, які виходили з його уст одна за одною.

У Сарнах Мотеле Шарпак служив бухгалтером у ліловому господарстві. Незважаючи на бідність родини, освіту він отримав в Одесі, закінчивши там гімназію. Мотелебув досить красивим, середнього зросту чоловіком із великими блакитними очима, які успадкували його сини Григорій та Андре.

З дитинства дітей учили грамоти й релігії. Це було головним у родині: щоденне читання Тори на івриті для чоловіків і на ідиші - для жінок. Так виховували і малого Григорія. Мама прищеплювала йому любов до книги, музики, бо він мав до цього надзвичайно велику тягу.

Становище жителів міста було тяжким, вони терпіли національний та соціальний гніт, часті програми єврейських сімей, що викликали страх за майбутнє дітей. Тому родина Шарпаків з 1926 по 1928 рік виїхала до Палестини, шукаючи кращої долі.

Малому Гриші було два роки. Саме на нього мама поклала велику надію, бо дуже любила свого первістка. Приїхавши на нове місце, в нове оточення, зовсім відмінний від попереднього клімат, сім'я опинилася в досить тяжких умовах. Батько влаштувався на будівництві дороги, подрібнював каміння.

Бігаючи з арабськими дітьми вулицями, малий Гриша швидко вивчив їх мову. Та незабаром сталося лихо - він захворів. Очевидно клімат був несприятливим. Почалося запалення очей, яке в нестерпній спеці та через відсутність гігієни, не могли вилікувати. Нависла загроза сліпоти. Тому сім'я в 1928 році повернулася до Сарн.

До п'яти років, крім ідиш, івриту, російської, арабської, Григорій вивчив ще й польську мову. Згодом хлопець зібрався йти до школи, а в Сарнах був лише один навчальний заклад - польська гімназія, куди й віддав його батько. Григорію було досить важко, бо там виховували в християнському дусі. Він повинен був вивчити Закон Божий та звичаї, які значно відрізнялися від тих, в яких його виховували в родині. Дуже добре запам'яталося, що кожен учень гімназії, прийшовши до школи, хрестився, колінопріклонявся перед статуєю Діви Марії, що стояла перед Входом. За невиконання тих чи інших вимог, Педагоги карали учнів. Чітко мали знати й виконувати Заповіді Божі, адже католицизм більш вимогливий і суворіший, ніж інші релігії. Тому Григорій назавжди зберіг у своїй душі глибоку відразу до всіх крайностей релігії.

З радістю і теплотою Шарпак згадує свою першу вчительку Сарненської гімназії, яка відразу ж виявила здібності до науки в Григорія, тому з особливою Любов'ю ставилася до нього. Педагог рекомендувала батькам звернути увагу на неабияку обдарованість хлопця й вивезти для продовження навчання в «справжніх» школах.

Родина батька Шарпака була великою: десятеро дітей. Багато двоюрідних братів і сестер Григорія згодом жили в усіх куточках світу. Частина їх мешкала в Дубровиці, тому малий Григорій часто там бував. Досі згадують про нього Однолітки. Про цей факт описано в матеріалі Антоніни Корень.

Мрія батьків виїхати в інші краї в пошуках кращого життя їх не покидала. Тому під приводом, відвідати Колоніальну виставку 1931 року, сім'я у 1932-ому переїхала до Франції. Прямували у невідомість, у пошуках майбутнього для своїх синів Григорія й Андре. У Парижі їх чекав брат батька з родиною, який їм багато допоміг. Двоюрідна сестричка Жаніна швидко навчила Григорія французької. Це була вже п'ята мова, якою він оволодів. Із дев'ятирічного віку Григорій просиджував довгий час у муніципальній бібліотеці, перечитуючи багато літератури. Своїми швидкими успіхами він зобов'язаний творам Жюль Верна, Олександра Дюми, Фенімора Купера.

У Франції батько, забувши про свою бухгалтерську спеціальність, став розвозити продукти в приватні будинки, магазини, ресторани. Мама брала замовлення від клієнтів на пошиття одягу й працювала на старенькій машинці «Зінгер» до пізньої ночі вдома. Потім батько продовжив свою підприємницьку діяльність і став комерсантом середньої руки. Хоча родина вважалася заможною за нашими мірками, але за французькими - це були бідні люди.

Тут, у Парижі, Жорж (так стали називати Григорія) продовжив навчання у школі. У 1938 році вступив до ліцею Святої Луїзи, але незабаром розпочалася Друга світова війна. Йому все ж таки вдалося провчитись у ліцеях Святої Луїзи та Монпасьє. У 1943 році дев'ятнадцятирічний юнак вступив до Руху Опору. У 1944-ому його заарештували й доправили до фашистського табору Дахау. Життя висіло на волосинці, адже в німців до євреїв було особливе ставлення. Але доля виявилася милостивою і він вижив. І навіть декількома роками поспіль Жорж Шарпак отримав хрест «За бойові заслуги у війні 1939-1945 років» від президента Франції.

Після Другої світової Григорій продовжив навчання і вступив до гірничої школи, яку закінчив у 1945 році. Потім навчання в коледжі Де Франс. Багато читав, захоплювався працями видатних фізиків, відвідував лекції всевітньо відомого фізика Ф. Жоліо-Кюрі й пішов працювати в його лабораторію. Експериментальна фізика дуже захопила молодого вченого. З 1959-го почав працювати в Європейському центрі ядерних досліджень.

За своє довге життя Харпак зробив чималий внесок у розвиток світової фізики. За роботу детектора елементів часток у 1992 році йому присудили Нобелівську премію. Ідею свого відкриття висловлював ще і пізніше і в 1968, а пізніше і в 1975 роках. Харпак запропонував новий тип детекторів-дрейфові камери. Досить оцінили його наукову роботу з теорії фізики: винаходи багатожильних, іскрових, пропорційних камер, які в науковому світі стали називати «камерами Шарпака»

Актуальність робіт цієї людини визначається тим, що традиційними стали Віденські міжнародні конференції по дротинкових камерах. Харпак - член Французької Академії наук із 1985 року, професор кафедри Жоліо-Кюрі у Вищій школі фізики й хімії в Парижі, почесний доктор Женевського університету. У 1989 році його відзначили премією Європейського фізичного товариства. У Франції він – Жорж Шарпак, в Англії – Джордж Чарпак.

Р. Тишкевич